

VIVALDI FORUMI – MENADŽERSKI FORUM
POSLOVNI ZAOKRET 2011.
Mokra Gora, 31.mart-2.april 2011.

МОКРОГОРСКА ШКОЛА МЕНАЏМЕНТА

МОКРА ГОРА SCHOOL OF MANAGEMENT

PRIMER DOBRE PRAKSE

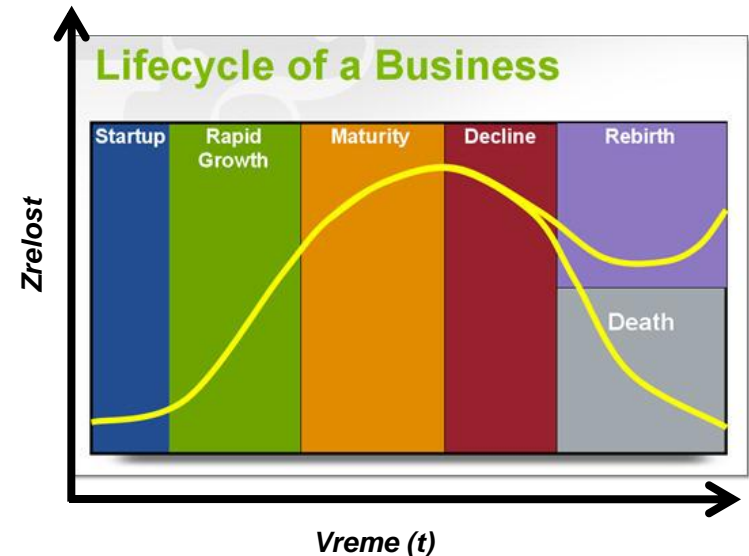
EKI Investment: Nije nemoguće

Marko Stojanović, direktor sektora M&A u EKI Investmentu

Zašto konsolidacija?

- Sve kompanije prolaze kroz proces sazrevanja (business maturity life cycle). Ključno pitanje je koliko su uspešni da u fazi poslovne ekspanzije i sazrevanja zadrže fokus na svoj "core-competency".
- **Simptomi:** Problemi nastaju kada dođe do:
  - ✓ Nesklada u core-competency između želja i mogućnosti
  - ✓ Zablude da uspešnost u jednom segmentu predstavlja garanciju uspeha u drugim segmentima. To može da dovede do oportunističkog ponašanja (što više-to bolje) i stvaranje nehomogenog poslovnog sistema
  - ✓ Unakrsnog povezivanja delova-članica koje same po sebi nemaju prirodnih dodirnih tačaka
  - ✓ Finansiranja dugoročnih projekata kratkoročnim izvorima
- **Dijagnoza:** Rezultat koji često viđamo u praksi jeste da EBITDA kompanije (cash basis) nije u mogućnosti da servisira obaveze po osnovu duga. Kreditori pritiskaju dužnika i postaju nervozni. Prestaju svi "dining and wining" odnosi
- **Terapija:** Konsolidacija je dobra jer čuva zdravo tkivo kompanije

Mogućnosti – kako odabrati pravi mix. Upariti rešenje sa problemom

---

Reprogramiranje duga

Novi kanali prodaje

Promena biznis portfolio mix-a

Strateško partnerstvo

Carve-out

Divestiranje non-core delatnosti ili aktive

Stand-still dogovor sa poveriocima

Spin-off

Reorganizacija

Racionalizacija poslovanja

Write-offs

Nova uprava

Promena Debt-Equity mix-a

Smanjenje troškova

Joint-ventures

Naš pristup i metodologija

Dijagnoza

- Due diligence
- Analiza duga – alokacija po firmama/bankama, povezana lica
- Analiza kolaterala i cross-kolaterala
- Evaluacija vanbilansnih uticaja

Modeliranje budućeg poslovanja i Plan konsolidacije

- Realan menadžment i biznis plan. Verifikacija
- Ukrštanje top-down sa bottom-up pristupom modeliranja
- Analiza EBITDA i free cash flow
- Procena value-added aktivnosti za optimizaciju DEBT/EBITDA

Dogovor sa poveriocima

- Stand Still Aranžman
- MOU i formiranje Odbora Poverilaca
- Implementacija Pravilnika o radu
- Angažovanje tehničkog tela-agenta za monitoring i kontrolu (isti ili drugi savetnik-konsultant)
- Dogovor u vezi escrow ugovora
- Implementacija Pravilnika o radu

Izvršenje plana

- Quick hits – smanjenje troškova
- Restrukturiranja kredita (aneksi, sindicirano ili Ug.restruktuiranju)
- Prodaja non-core nepokretnost ili dela biznisa
- Pregovori sa strateškim ili finansijskim partnerima
- Druge aktivnost shodno planu konsolidacije

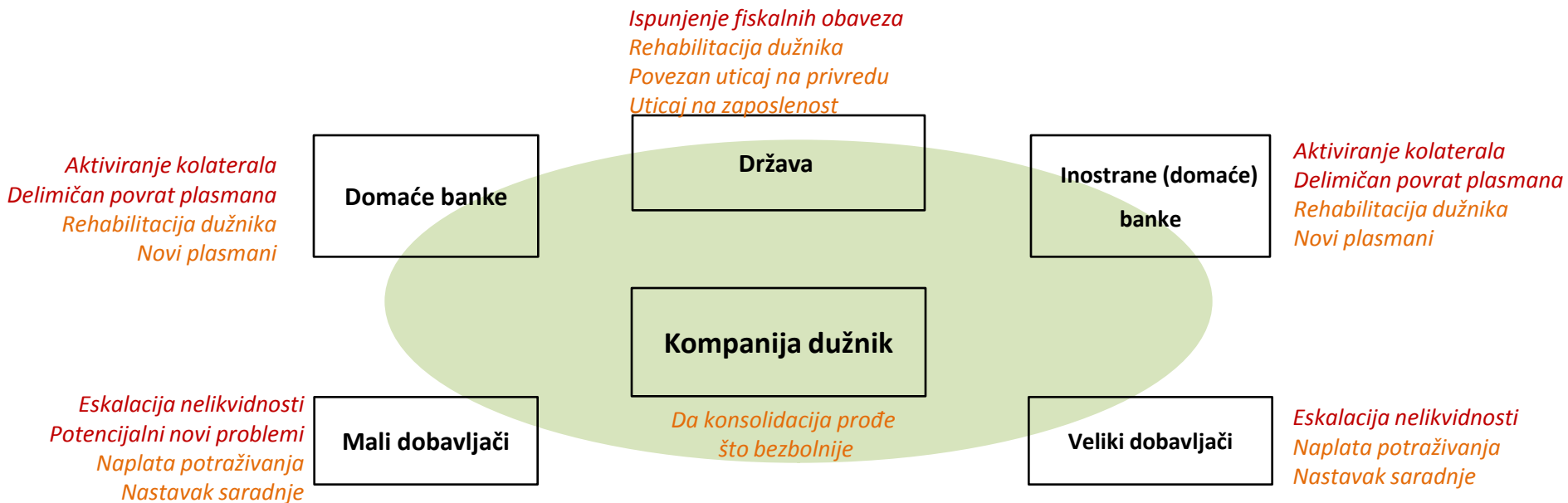
Monitoring

- Mesečno praćenje i izveštavanje Odbora poverilaca i drugih stakeholdera po potrebi
- Vršenje korektivnih aktivnosti u slučaju neispunjenja očekivanja u izvršenju plana
- Monitoring tokom trajanja Odbora Poverilaca

Učesnici procesa (stakeholderi) i njihovi interesi

- Ne mogu svi učesnici procesa da budu 100% zadovoljni, niti je dobro da bilo ko pojedinačno vidno odstupa u pogledu svog (ne)zadovoljstva – *lucky winner Vs. loose canon*
- Sa druge strane, nije ni poenta da budu apsolutno nezadovoljni (nametnutno rešenje)
- Interes grupe nije uvek jednak interesu pojedinca. Potrebni su kompromisi. Svako vuče na svoju stranu.
- Ključ je pronaći balans (zajednički interes) kroz ostvarenje minimalnog praga pojedinačnog zadovoljstva (80%) - *“moras da daš da bi dobio”*

EKI INVESTMENT

МОКРОГОРСКА ШКОЛА МЕНАЏМЕНТА

MOKRA GORA SCHOOL OF MANAGEMENT

Case Study – Primer dobre konsolidacije

Situacija pre konsolidacije ili "As-Is"

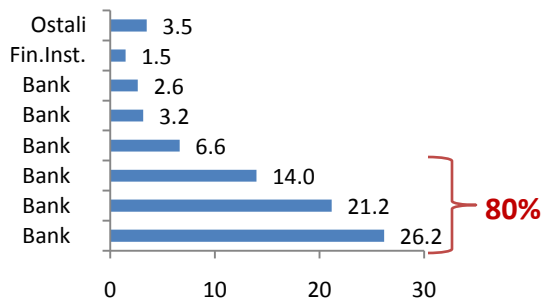
- Fokusiranje na više delatnosti (prehrambena proizvodnja, maloprodaja, veleprodaja, uvozni poslovi i zastupništva, rent-a-car, investicije u nepokretnosti radi buduće izgradnje. Preko 10 poslovnih celina u Srbiji, Crnoj Gori, Makedoniji
- Ekonomska kriza ima makro uticaj na poslovanje, ali nije uzrok problema u kompaniji
- Velika ekspanzija sistema nije praćena poslovno-organizacionim promenama
- U core business-u dolazi do pada profitne margine usled konkurentnosti tržišta (5% ebitda margin)
- Finansiranje ekspanzije non-core delatnosti kratkoročnim izvorima finansiranja. Problemi nastaju kada ponestanu izvori finansiranja ili krediti dospevaju na naplatu (36% dospelo) uz interest coverage od 60%
- Sve je u rukama vlasnika. Menadžment ima mali uticaj na donošenje strateških i operativnih odluka, nedostatak sistema kontrole rizika i analize poslovanja pojedinih kompanija i Grupe u celini

	2009
Sales	139.776.349
EBITDA	7.714.722
Depr	2.962.216
EBIT	4.752.506

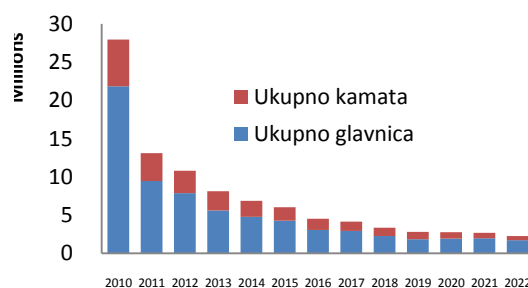
Interest expense	7.722.680
Debt	79.355.667
Assets	116.778.000

EBITDA margin	5,5%
Debt/EBITDA	10,29
Interest Coverage (EBITDA)	1,00
Interest Coverage (EBIT)	0,62
Debt/Asset	68,0%
Asset Coverage	1,47

Finansijske obaveze (m, EUR)

Dospeće kredita "pre konsolidacije"

Struktura obaveza	EUR	%
Finansijske obaveze prema bankama	79.355.667	68%
Kredit A	64.951.266	81%
Kredit B	14.404.401	19%
Obaveze prema dobavljačima	31.532.534	28%
mali dobavljači	5.953.878	19%
domaci -veliki	19.353.567	61%
ino - veliki	6.225.089	20%
Ostale obaveze	4.325.423	4%
Ukupna zaduženost:	113.235.762	100%

Plan konsolidacije - Sporazum sa poveriocima

- Prva faza – obezbediti dijagnostički (due diligence) izveštaj savetnika i potpisivanje Stand-still aranžmana
- Druga faza – usvajanje Plana konsolidacije, formiranje Odbora Poverilaca, restrukturiranje kredita u skladu sa zajednički prihvatljivim uslovima
- Postoje tri glavne grupe poverilaca: država, finansijske institucije, dobavljači. Dogovor sa ključnim poveriocima po teritorijalnom principu
- Pre nego što dođe do raspodele sredstava iz aktivnosti konsolidacije, potrebno je da se usvoji MOU-Plan konsolidacije ili Program restrukturiranja i deblokira račun dužnika (leveraging bargaining power)
- Odabir escrow banke-agenta je od izuzetne važnosti. Predlog je da bude ona banka koja se pokazala izuzetno konstruktivno ili neutralna banka sa kojom poverilac nema komercijalne odnose (bolje rešenje)
- Konstituisanje Odbora Poverilaca, usvajanje pravilnika o radu - izbor predstavnika, zastupljenost, glasanje, pravo veta, izbor monitoring agenta, i sl.
- Najvažnija stvar je ovlastiti Odbor Poverilaca, a obavezati kompaniju-dužnika, da delegira i ispunjava aktivnosti u skladu sa usvojenim planom konsolidacije
- Narušavanje principa dogovora sa poveriocima dovodi do:
  - ✓ Status Quo i nastavka degradacije vrednosti sistema
  - ✓ Novih aktera blokade, pokretanje izvršnih postupaka, aktiviranja založnog prava. Stečaj nije daleko. U slučaju stečaja, obezbediti većinu glasove poverilaca po klasama za donošenje Plana reorganizacije
  - ✓ Okončanja projekta konsolidacije. Poverioci angažuju savetnike da pomognu u recovery plasmana

Sumarni pregled plana konsolidacije

Strateško partnerstvo (premija, oprema, zalihe)

1 Iznos: preko **EUR 20 milion**
 Rok: Do 15. Sept 2010
 Namena: 6 mil. 'mali' dobavljači

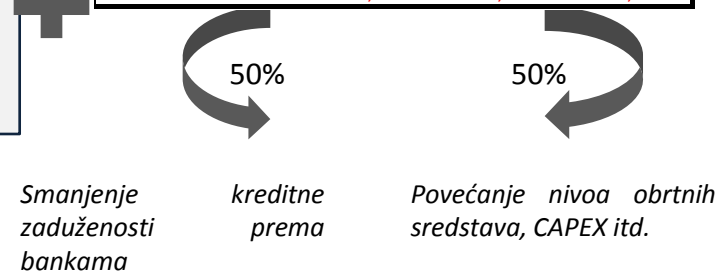
Ostatak se deli :
 50% Dobavljači
 50% Isplata zaostalih kamata i smanjenje kreditne zaduženosti

Strateško partnerstvo (zakupnine)

2 Iznos: **EUR 3.5 milion** (p.a.)
 Rok: redovno, 15.god nakon reprograma
 Namena: 100% Kamate bankama

Dodatna slobodna sredstva iz poslovanja na konsolidovanom nivou, a nakon 2013

EUR	2013	2014	2015
Prihodi	63,4	65,0	66,7
EBITDA	7,3	7,4	8,0
Neto Profit	3,0	4,3	6,3

Prodaja neopterećenih nepokretnosti

3 Iznos: **EUR 13 milion**
 Rok: 2010-2011
 Namena: 9 mil. EUR dobavljači, 4 mil. EUR Smanjenje kreditne zaduženosti prema bankama

Prodaja opterećenih založne nepokretnosti

4 Iznos: **EUR 17 milion**
 Rok: 2010-2011
 Namena: Smanjenje kreditne zaduženosti prema bankama, Prvo hipotekarnom poveriocu do iznosa kredita, a nakon toga preostali iznos pro-rata bankama

Prodaja drugih poslovnih celina

5 Iznos: **EUR 10 milion**
 Rok: 2011
 Namena: Smanjenje kreditne zaduženosti prema bankama

Plan konsolidacije - Strateško partnerstvo sa liderom u industriji

Strateško partnerstvo – Zakup objekata

- Dugoročan zakup objekata (15 godina) – ukupno 32.000 m², zakupcu (parnteru) obezbeđeno tržišno učešće od preko 24%,
- Preuzimanja svih zaposlenih u objektima
- Prodaja opreme u objektima – 5m EUR
- Prodaja zaliha u objektima – 5m EUR
- Zakup objekata po konkurentnoj ceni. 20% od cene avansno plaćeno te je iskontovano na 10m EUR, ostatak zakupa – oko 3.5m EUR p.a.

Strateško partnerstvo – Obezbeđenje proizvodnje, plasmana i novih prodajnih kanala

- Definisano partnerstvo u proizvodnji i plasmanu robe kroz maloprodajnu mrežu novog partnera u JIE
- Obuhvaćene sve kategorije proizvoda klijenta
- Definisane minimalne i garantovane količine otkupa proizvoda, na nivou od cca 20m EUR p.a.
- Definisana proizvodnja i plasman putem robne marke na eksternim tržištima, po potrebi

Efekti na plan konsolidacije

- Preko 20m EUR plaćanje po okončanju transakcije
- 3.5m EUR p.a. plaćanje zakupa na 15 godina
- 20m EUR p.a. osigurani plasman proizvoda
- Vrednost posla: NPV 80m EUR + 300m EUR

Plan konsolidacije - Divestiranje i prodaja non-core nepokretnosti i biznisa

Smanjenje zaduženosti kroz prodaju non-core nepokretnosti

- Prodaja slobodnih nepokretnosti u visini od 13m EUR. Prilivi za smanjenje duga dobavljačima. Do momenta prodaje moguća zamena duga putem novog kredita ili faktoring.
- Prodaja založenih nepokretnosti od 17m EUR. Prilivi za smanjenje duga ka bankama
- Nepokretnosti koje su prodaju nisu date u zakup strateškom partneru, već predstavljaju trenutno nerealizovano investiciono ulaganje
- Odbor poverilaca angažuje brand name sales agenta za prodaju

Prodaja ili strateško partnerstvo za ostale kompanije sistema

- U 2011 očekuje se lansiranje novih tendera radi prodaje kapitala-poslovnih celina u Sistemu, prvenstveno delova biznisa koji je identifikovan da ne spada u primaran fokus.
- Očekivani prihodi po tom osnovu 10m EUR

Sopstvene snage kompanije

- Racionalizacija poslovanja oko 2m EUR u odnosu na period pre konsolidacije

	EUR	%
Fixed Assets*	116.778.000	100%
Investment Asset (Real estate for sale)	30.778.916	26%
<i>Real estate for sale under mortgages</i>	17.766.750	58%
<i>Real estate for sale w/o mortgages</i>	13.012.166	42%

Efekti na plan konsolidacije

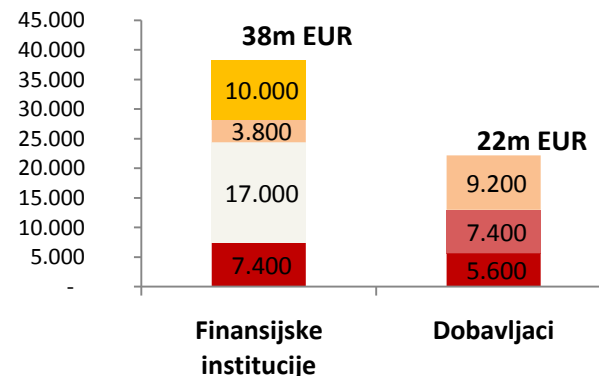
- Do kraja 2012 očekuju se prilivi restrukturiranja od prodaje nepokretnosti i kapitala u visini od 30m EUR
- U dogovoru sa poveriocima prilivi će biti isključivo korišćeni za smanjenje duga

Komparativni pregled – finansijski pokazatelji Pre i Posle

	Pre	Xfer	Posle				
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Sales	139.776.349	58.926.972	60.400.147	61.910.150	63.457.904	65.044.352	66.670.460
EBITDA	7.714.722	5.010.534	7.105.278	7.196.969	7.290.952	7.387.285	7.919.727
Depreciation	2.962.216	1.930.257	1.261.013	1.292.539	1.324.852	1.357.973	1.391.923
EBIT	4.752.506	3.080.277	5.844.265	5.904.431	5.966.100	6.029.312	6.527.805
Interest expense	7.722.680	2.003.340	4.598.153	3.519.013	2.852.503	2.632.083	2.395.102
Debt	79.355.667	60.997.589	49.104.614	46.150.896	42.553.404	38.735.157	34.682.608
Assets	116.778.000	98.419.922	86.526.947	86.526.947	86.526.947	86.526.947	86.526.947
EBITDA margin	5,5%	8,5%	11,8%	11,6%	11,5%	11,4%	11,9%
Debt/EBITDA	10,29	12,17	6,91	6,41	5,84	5,24	4,38
Interest Coverage (EBITDA)	1,00	2,50	1,55	2,05	2,56	2,81	3,31
Interest Coverage (EBIT)	0,62	1,54	1,27	1,68	2,09	2,29	2,73
Debt/Asset	68,0%	62,0%	56,8%	53,3%	49,2%	44,8%	40,1%
Asset Coverage	1,47	1,61	1,76	1,87	2,03	2,23	2,49

➤ Uspešnom konsolidacijom kompanija ponova fokusiran na value-added drivers:

- ✓ Biznis model ponovo fokusiran na core-business (proizvodnja)
- ✓ Promena u strukturi top-line kvalitetno utiče na bottom-line promenu
- ✓ Prodaja celina koja ne doprinose kreiranju dodate vrednosti
- ✓ Pobjoljšan EBITDA i smanjen dug doprinosi kvalitetnijim debt i coverage pokazateljima
- ✓ Kompanija izlazi iz procesa konsolidacije 2012. godine

Lessons learned

Cash is King

Lessons learned

Pre konsolidacije:

- Cash is King. Monitoring EBITDA ili FCF, konstantna optimizacija duga
- Bolje sprečiti, nego lečiti!
- Nažalost jedino “muka” natera kompaniju da angažuje savetnika, ali nekad to bude prekasno

Stanje nakon angažovanja savetnika i konsolidacije:

- Pravilno uspostavljena dijagnoza zatečenog stanja (As-Is) radi formiranja ‘zdrave’ osnove konsolidacije
- Modeliranja budućeg biznis modela na realnim osnovama (To-Be)
- Koliko god da je plan konsolidacije kompleksan, on mora da bude jednostavno prikazan, formiran na realnim pretpostavkama, realno ostvarljiv i merljiv..
- Ključ uspeha – dogovor i podrška poverilaca-stakeholdera, očekivanja stakeholdera često nisu realna
- Identifikacija key drivera stakeholdera i strukturiranje win-win-win...-win situacije. Najteži deo je proces sazrevanja i sagledavanja ‘big picture’, razumevanje trade-off između Long-term success vs. Short-term gains/losses
- Konsolidacija je kontinuiran proces sa velikim brojem učesnika, a ne jednokratna aktivnost
- Transparentnost i otvorena komunikacija stalno i sa svima. Savetnik doprinosi podizanju poverenja između stakeholdera. Savetnik je facilitator, a ne decision-maker

EKI INVESTMENT

МОКРОГОРСКА ШКОЛА МЕНАЏМЕНТА

MOKRA GORA SCHOOL OF MANAGEMENT

Nije nemoguće!

Marko Stojanović

Direktor M&A sektora

EKI Investment